ڕامانێک بۆ پرسی ژنی کورد
لە نێوان کۆلۆنیالیزم و جنسدا

شەهلا دەباغی

شەهلا دەباغی (١٩٦٤) توێژەری بواری ئەدەبی و پرسەکانی جێندێری و ژنان، دانیشتووی ستۆکهۆڵمە. بواری سەرەکیی لێکۆڵینەوەکانی، شیعر و ڕۆمان بە ڕوانگەی جێندێرییە. تا ئێستا چەندین وتار و سێ کتێبی چاپ کراون. ڕوانگە و بیرمەندانێک کە زیاترین کاریگەرییان لەسەر دنیای فکری و نووسینی شەهلا دەباغی هەبووە بریتین لە: ڕوانگەی ڕەخنەگرانەی جێندێری، تێۆرییەکانی دژە کۆلۆنیالیستی، بیرمەندانی مەکتەبی فرانکفۆرت و بیرمەندانێکی وەک نیچە، ئادۆرنۆ، فۆکۆ، ئارێنت، کریستێڤا.

بەڵێ پشکووتن ژانی هەیە
ژانی هەیە ئەوەی گەشە دەکا!
Karin Boye 1900-1941
بیرمەندی سویدی

بە رای فیلسووف، یاساناس و چالاکی مافەکانی شارۆمەندی و ژنانی ئەفرۆئەمێریکەن (Afro-Americans)[1] کیمبێرلێ ویلیامز کرێنشاو (Kimberlé Williams Crenshaw لەدایکبووی١٩٥٩)، دۆخی ژنێکی ئەفرۆئەمێریکەن وەک ئەوەیە کە لەسەر چوارڕێیانێک ڕاوەستابێ و ماشینەکان لە چەند لاوە لێت دەن. بە ژنی ئەفرۆئەمێریکەن دەگوترێ ئەگەر کێشەت هەیە کێشەکەت یا نژادییە یا جنسیی. بەڵام ئەمە ڕاست نییە چونکە ژنی ئەفرۆئەمێریکەن هاوکات لە هەموو لایەکرا خەسارەت دەبینێ، کەچی هەرکام لە پێکهاتەکانی کۆمەڵگا بەرپرسایەتیی لە ژێرپێ نانی مافەکانی ژنی ئەفرۆئەمێریکەن لەخۆیان دادەرنن. حەقیقەت ئەوەیە کە پێکهاتە جۆراوجۆرەکانی نابەرابەری، هەموو ویکرا ژنی ئەفرۆئەمێریکەن نەک هەر لە پەراوێز دەخەن، بەڵکوو هەڵاواردەی دەکەن و دەبنە هۆی ژێردەست مانەوەی. لەو چوارڕێیانەدا پێت دەگوترێ ئەگەر تۆ ئەفرۆئەمێریکەن بی و بەهۆی ژن بوونەوە زوڵمت لێ کرابێ، ئەوە وەک جنس زۆڵمت لێ کراوە و ئەگەر بە هۆی ڕەنگی پێستەوە زوڵمت لێ کرابێ، ستەمەکە ستەمی نژادییە. بەڵام بە رای کرێنشاو، هەمووی ئەم پێکهاتانە تێکدەهاڵێن و بەریەککەوتنی ژێردەستییەکان، ژنی ئەفرۆئەمێریکەن لە پۆزیشوون/پێگەیەکدا دادەنێن کە لە چەندین لاوە ژێردەستەیە و دەکەوێتە بەر ئازار و هەڵاواردن؛ بەهۆی جیاوازیی فیزیکیی/ جنسی ژن بوون، ڕەنگی پێست، چینایەتی، ئایدێنتیتی جیاوازیی سێکسوالیتی، کەمئەندامی و هتد. کرێنشاو باسێکی بێ وێنە دەکا و نموونە دەهێنێتەوە و دەڵێ ئێمە هەموو ناوی ئەو پیاوە ئەفرۆئەمێریکەنانەمان وەبیرە کە پۆلیس کوشتوونی و ماسمێدیا باسی کردوون، بەڵام ئەو ژنە ئەفرۆئەمێریکەنانە ناناسین کە ئەوانیش لە هەمان دەورەدا، بە زەبروزەنگی پۆلیس کوژراون. کرێنشاو، ئەم بەریەککەوتن و ویککەوتنی ژێردەستی و پێکهاتانە ناو دەنێ: تێک تەنراویی ڕووبەرکانی ژێردەستی Intersectionality.[2]

بۆ کرێنشاو ئینتێرسێکشنالیتی

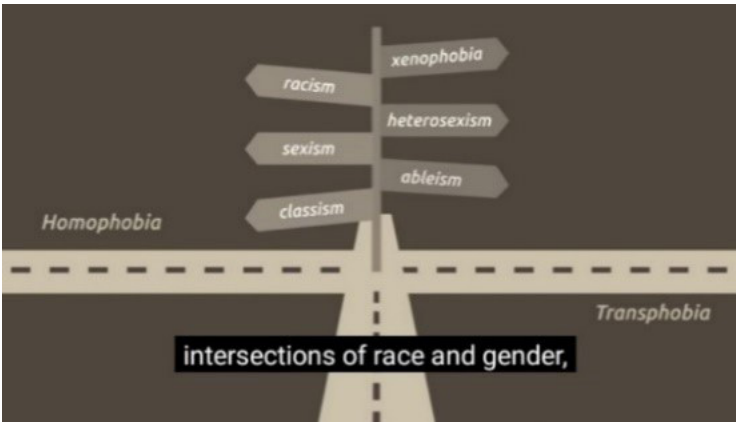

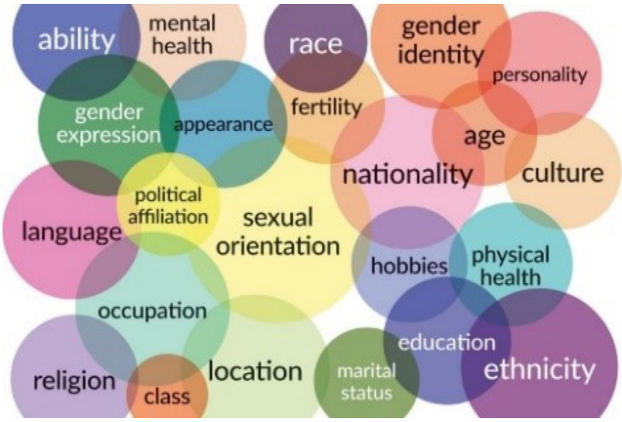

ڕوانگەیەیکــی ڕەخنەگرانەیە. ئــەم ڕوانگەیە ڕیشــەی لــە بۆچــوون و تیۆرییەکانــی پۆستکۆلۆنیالی، تیۆریی ڕەخنەیی و ئەزموونی ڕۆژانــەی ئەفرۆئەمێریکەنەکاندایــە. خودی ڕوانگــەی ڕەخنەیی بە تیۆریــی چینایەتیی مارکس و قوتابخانەی فرانکفۆرت و کەســانی وەک ئادۆرنــۆ و مارکــۆزە و دواتر کەســانی وەک هابێرمــاس دەناســرێتەوە. چەمکــی ئینتێرسێکشــنالیتی (بــە فارســی «درهــم تنیدگی»یان بۆ داناوە) نایەکســانیی نژادی[۳] و نایەکسانیی جنســییەتی دێنێتە بەرباس و پێی وایە بۆ وێنە ژنانی ئەفرۆئەمێریکەن تەنیا بــە هۆی جنس و فیزیکــی ژن بوونەوە نییە کە ژێردەســـتەن، بەڵکوو هۆکار و پێکهاتەی دیکەش بۆ ژێردەستەبوون کاریگەرییان هەیە. ئەگــەر ژنێکی ســپی بە هــۆی ژن بوونەوە ژێردەســتە بێ ئەوە ژنێکی ئەفرۆئەمێریکەن چەندین جــار ژێردەســتەیە. واتــە جیا لە ژن بوونــی، فاکتگەلی وەک ڕەنگی پێســت، شــوێن و ناوچەی ژیان، ئابیلێتی/ناتوانایی و کەمئەندامــی، چین و تەمــەن، کاریگەرییان لەســەر هەڵاواردەیی و ژێردەســتەییی ئەودا هەیە.

جوولانــەوەی «فێمینیزمی ڕەش/ Black Feminism»[۴] لە سەر بناخەی ئەزموونەکانی ژنانــی ئەفرۆئەمێریکــەن دروســت بــوو و

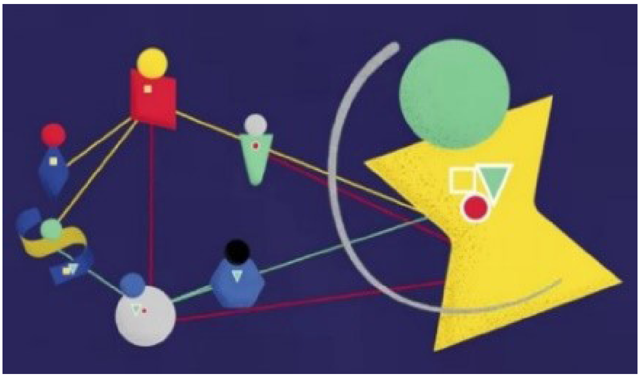

ئێتنیسیته، ڕەنگی پێست، جنس، چین، دین، کەمئەندامیی (دواتر تەمەن، ستایلی جلوبەرگ، هتد هاتوونەتە ناو باسەکان) بۆ ژێردەستەیی ژنانی ئەفرۆئەمێریکەن لەبەرچاو گرت. فێمینیزمی ڕەش پێی وایە کە ناکرێ ئەزموونەکانی ژنێکی ئەفرۆئەمێریکەن تەنیا بە ڕەشیی پێست (سپی نەبوون) شی کرێنەوە، بەڵکوو دۆخی ژنی ئەفرۆئەمێریکەن دەبێ بە ڕوانگەی تێکهاڵان و یەکبڕی و بەریەککەوتنی پێکهاتە و ڕووبەرەکان (Intersektionellt perspektiv) تاووتوێ بکرێ. ئەمە بوو بە بیر و هزر و میتۆدۆلۆگییەکی نوێ و هاوچەرخ بۆ نیشاندانی دەسەڵات و هێژموونی پێکهاتە و هیرارکییەکان و باس لەسەر کێشەکانی ڕاسیستی و تێگەیشتن لە دۆخی ژنانی ئەفرۆئەمێریکەن. ئەمە جووڵانەوەیە بەتایبەت لە ئەمریکا لە دوای ١٩٦٠-ەکان وڵامێک بوو بە پەراوێزی و ژێردەستەیی ژنانی ئەفرۆئەمێریکەن و هەوڵ بۆ مافە شارمەندییەکانیان.

هەر لێرەدا دەبێ ئاماژە بە جیاوازییەکی فێمینیسمی ئەورووپایی و ئەمریکایی بکرێ. لای فێمینیستە ئەمریکاییەکان، بنەماکانی ژێردەستەیی و هەڵاواردەیی[۵] زیاتر بریتین لە ئێتنیسیتە، ڕەنگ، چین، ئابلیتی لە کاتێکدا لە وڵاتێکی وەک سوید فێمینیستەکان زۆر باسی هەڵاواردنی چینایەتی ناکەن؛ گەرچی خودی پەیوەندی و بنەمای چینایەتی، پێکهاتەیەک دروست دەکا کە مۆری خۆی لەسەر ژیان و گەشە یا گەشەنەکردنی تاک دەدا.

فێمینیزمی ڕەش پێی وایە ژێردەستەیی ژنانی ئەفرۆئەمێریکەن و ژنانی سپی، لە بنەڕەترا لێک جیاوازە و ڕەخنە لە فێمینیزمی سپی دەگرێ کە بەرییە لە ڕوانگەیەکی بەرفراوان و ئینتێرسێکشنال. لەناو بیرمەندەکانی ئەم جووڵانەوەیەدا دەکرێ ئاماژە بە زۆر ناو بکرێن کە گرینگترینیان ئانجێلا دێیویسە.

ئانجێلا دێیویس، زیاتر بە ڕوانگەیەکی چەپ دەڕوانێتە پرس و کێشەکانی ژنانی ئەفرۆئەمێریکەن. دێیویس پێی وایە کە ئەو، بەو مانایەی کە فێمینیستە بورژواکان هەن، فێمینیست نییە. ئەو خۆی وەک ڕەشێکی شۆڕشگێر دەناسێنێ؛ «من ڕەشێکی شۆڕشگێرم». دێیویس ڕەخنە لە ڕەوتی زاڵی بزوتنەوەی فێمینیستیی سپی دەگرێ. یەک لە ڕەخنەکان ئەوەیە کە ڕەوتی زاڵ و سپی دەیهەوێ وەک کاتێگۆری باس لە ژن بکا کە لەسەر بنەمای خواستی ژنانی سپی پێکدێ. ئەوان بەهۆی سپی بوونیان پێگەیەکی باشتریان لەناو کۆمەڵگادا هەیە و کێشەی نژادیان نییە و تا ڕادەیەک دەستیان بە پلە بەرزەکان دەگا و بە کەمێک خۆماندووکردن دەتوانن بگەنە دەسەڵاتە جیاوازەکان. بەڵام ئەو ڕەوتە زاڵەی فێمینیزم کە ژنانی سپی نوێنەرایەتیی دەکەن، دەیهەوێ ستانداردەکانی بزوتنەوەکەش دیاری بکا. بە ڕای ئانجێلا، بزوتنەوەی بورژوا فێمینیست، ناتوانێ لە دەرد و کێشەی ژنانی خوارەوەی کۆمەڵگا، ژنانی ئەفرۆئەمێریکەن و هەژار کە کۆمەڵێک کێشەی سیاسی، نژادی و ئابوورییان هەیە بگا، هەر بۆیە ژن وەک کاتێگۆری باس و پێناسە دەکا. دێیویس بە ڕوانگەیەکی جیاواز لە ڕەوتی زاڵ، باس لە هیوای شۆڕشگێرانە دەکا. هیوای شۆڕشگێرانە ئەو هیوایەیە کە پێی وایە لەخۆگرتن[۶] و فرەکولتووری[۷] بۆ چارەسەرکردنی پرسەکانی ژنان و پرسی نژادی کافی نین و تەنانەت لەبەرامبەریاندا ڕادەوەستێ و دەڵێ ئێمە وەک ژنانی شۆڕشگێر نامانهەوێ ئینکلووژنی کۆمەڵگایەکی ڕاسیستی بین و خودی ڕاسیزم و هەڵاواردنی نژادی ڕەد دەکەینەوە. لەخۆگرتن و فرەکولتووری خۆیان بەرهەمهێنەری کۆمەڵگای ڕاسیستین.[۸]

ڕەخنە لە چەندفەرهەنگی کە هەموو «ئەوانیتر» لەناو خۆیدا قووت دەدا تا هێژمۆنی و نفووزی خۆی بەردەوام پەرە پێ بدا، لە

لای بیرمەنــدی دیکــەش دەبیندرێ. هومی بابا،[٩] پۆستکۆلۆنیالیستی هیندی-ئەمریکی و پرۆفێسۆری ئەدەبیات لە هاروارد و سەر بە مەکتەبی تیۆریــی ڕەخنەیی باس لەوە دەکا چۆن کۆلۆنیالیســت لە ڕێــگای کولتوورەوە دەچێتــە بن و بناوانی نەتــەوەی داگیرکراو. بابا پێی وایە کە «ژێردەست» دەبێتە جۆرێک لــە mimicry/ لاســاکەرەوەی بالادەســت، جۆرێک لە سۆسیال ئایدێنتیتی.[١٠] ئەندامانی کۆمەڵگای داگیرکراو بۆ ئەوە بتوانن هێندێک بجوڵێنــەوە دەمامــک لــێ دەدەن و ئەدای داگیرکــەر دەردێنن و کولتــووری داگیرکەر لەخۆیان هەڵدەمــژن و لەبەری دەکەن بە بێ ئەوە ببنە هاوتا و هاوشانی داگیرکەر. ئەم ئەدادەرهێنانە زیاتر لە پەڵەیەکی پیس دەچێ تا ڕەســەن بوون. میمیکــی ئێمکانی جۆرە بوون و فەزایەک دەداتە داگیرکراو کە خودی داگیرکەر پێویســتی پێیە. «تۆ دەبیتە ســپی بەڵام نەک بە تەواوی.» هومی بابا ئەمە دێنێتە بەر باس کە داگیرکــەران، چەند فەرهەنگی و تێکەڵاویــی کولتــوورەکان لەبەرانبــەر «جیاوازیــی فەرهەنگــی»دا دادەنێن. بە ڕای بابا لە ڕاســتیدا داگیرکراو بــە جێی ئەوەی جیاوازییەکانی فەرهەنگی خۆی بەرجەســتە کاتــەوە و ئایدێنتیتیــی خۆی لــە بەرامبەر ئەویتردا دروست بکا، دەبێتە ئۆبژە. داگیرکراو بە جێی ئەوە کە کۆلۆنیالیزم وەک شــتێکی دوور چــاو لێ بکا بەناوی چەندفەرهەنگییەوە دەکەوێتــە داوی داگیرکــەر. داگیرکــەر بــەردەوام خۆی لە هەمــوو کەلێن و قوژبنی کولتــووری داگیرکراودا مــەلاس دەدا. بەڵام بابا دەڵێ «جیــاوازی فەرهەنگی»، لە بەرانبەر «چەندفەرهەنگــی»دا ڕادەوەســتێ و هەردوو لایەن هاوتەراز دەبــن. جیاوازیی فەرهەنگی بەشــێکە لە دروســتکردنی هۆوییەتی خود، بــەڵام چەند فەرهەنگــی دەتکاتە کاتێگۆری و وەک ئۆبــژە هەڵدەســەنگێنێ. هــاوکات بێتەفاوەتــی/Ambivalence[١١] دەبێتە هۆی ئەوە کە کۆلۆنیالکراو وەک سکەیەکی دووڕوو هەڵگــری ناتەبایی بــێ و بێتەفاوەتی دەبێتە هۆی دابەشبوون و پرشوبڵاویی ئایدێنتیتی.

جەوهەرگەراییی ستراتیژیکی

Spivak Gavatri Chiakravorty بیرمەنــدی هیندی-ئەمریکایی لــە کتێبە بەناوبانگەکەی خۆیــدا ئایا ژێردەســت دەتوانێ بــدوێ؟[١٢] باس لە ژنانی کاســتەکانی خوارەوە دەکا کە چۆن قوربانی هاوکاتی چەندین سیســتەم و پێکهاتەن؛ کۆلۆنیالیزم، پیاوســالای و داب و ئایینی کاستی خۆیان. سپیڤاک باس لە ژنانی بێوە دەکا کە دەبێ دوای مەرگی مێردەکانیان خۆیان بســووتێن و نەریتی «ســاتی» دێنێتە ژێر ڕەخنــە،[١٣] و ئاماژە بــەوە دەکا کە ئەم خۆســوتاندنە، زۆرجــار بــە شــێوەیەک لە لایەن خزم و کەســی پیاوەکانەوە بۆ دەست بەسەرداگرتنی ماڵ و مڵکی پیاوی کۆچکردوو بــووە کە بــە میرات بە ژن نــەگا و هاوکات باس لە یاســاکانی بریتانیایی بۆ لەناو بردنی ساتی دەکا کە لەڕاستای بەرژەوندیی ئابووریی داگیرکەرا دابووە. ســپیڤاک لــە کتێبەکەیدا ڕەخنە لە دێلووز و فۆکۆ دەگری و دەڵێ فۆکۆ پێی وایە ڕووناکبیر نابێ لە جیاتی بندەســت قسە بکا. ئەو هاوکات لەگەڵ ڕەخنە، باسێکی گرینگ لەژێر تیشــکی هــەژدەی برومیری مارکس لەمەڕ نوێنەرایەتی و نیشــاندانەوەی پرســی چینــەکان (represent, re-present) دەورووژێنێ.[١٤] ســپیڤاک پێی وایە بندەست خۆی ناتوانێ قســە بــکا، هەربۆیــە ئەرکی ئەخلاقیــی ڕووناکبیرانە کە باســی پرســی Subaltern/ بندەستانی بێ دەنگ[١۵] بکەن و داکۆکیکەری مافی ئەوان بن.[١۶]

ســتراتێژیی جەوهەرگەرایی/ Strategic Essintialism چەمکێکی تری ســپیڤاکە.[١٧] ســپیڤاک دەڵێ گرووپە ژێردەستەکان، ژنان، گرووپــە ئێتنیکیــەکان و کۆلۆنیالکراوەکان دەتوانن بۆ ماوەیەکی ســنووردار، ســەرەڕای

جیاوازییەکانیان لـــە دەوری خاڵ و ئامانجی هاوبەشـــدا کۆ ببنـــەوە و بـــۆ ئامانجەکەیان هەوڵ بدەن. سپیڤاک لە ڕووی فەلسەفییەوە دژبـــە جەوهـــەر و زاتە بەڵام پێـــی وایە کە ئەم ســـتراتیژییە کورتخایەنەی جووڵانەوەی ژێردەســـتەکان، دەتوانێ پابەندی، پێناســـە و هاوهەســـتی پێک بێنێ.[١٨] ســـاڵانی دواتر ســـپیڤاک لەوە نارەحەت دەبێ کە چەمکەکە بە هەڵە بۆ وێنە لە لایەن ناسیۆنالیستەکانەوە کەڵکـــی خراپی لێ وەرگیراوە و نارازی بوونی خۆی دەردەبڕێ گەرچـــی خودی چەمکەکە هەر بەکەڵک دەزانێ.[١٩]

ئێپیستێمۆلۆگیی کوردایەتی
Epistemology of the Kurdism

وشـــەی «کوردایەتی» زیاتر لە ڕێگای شـــیعر و ئەدەبیاتـــەوە وەبـــەر گوێ کەوتـــووە بەڵام وەک چەمکێک لە چوارچێوەی فەلســـەفەی سیاســـیی مۆدێرنـــی کوردیدا تازەیـــە و بە هەوڵ و نووســـینی هێندێک ئاکادێمیست و نووسەر، خەریکە تیۆریزە دەکرێ و تا ڕاەیەک بۆتە لقێکی ســـەربەخۆ. زانستێک کە لەسەر ئەزموونی سەدان ساڵە بنیات نراوە. زانستێک کـــە پێمان دەڵـــێ هیچ ڕێگایـــەک جگە لە دەوڵەتێکی کوردی ناتوانێ مافە سروشـــتی و یاســـاییەکانی تاک و کۆی کورد دەستەبەر بکا.

یەکێـــک لە بیرمەندانی کـــورد، ئەییووب کەریمـــی مامۆســـتای زانکۆی ســـۆران، لە وتارێکـــدا چەمکی کوردایەتـــی (Kurdism) دێنێتە ئاراوە. مەبەستی کەریمی لە کوردیسم ئیدیۆلۆژییەکی تایبەتە. بە ڕای ئەو بیرمەندە، کوردایەتی هەتا ســـەدەی بیستەم ساکار و لە جۆری ناسیۆنالیسمێک بووە کە زیاتر بەرگریی کردووە تا هێرش. دوای شۆڕشـــی ئۆکتۆبری ڕووســـیە، بە تایبەت دوای شـــەڕی دووهەم، کوردیسم تێکەڵاوی ئیدەی سۆسیالیزم دەبێ کە خۆی لە بەرنامەی حیزبەکانی کوردستاندا نیشـــان دەدا. بە ڕای کەریمـــی کاریگەریی ئەرێنـــی یـــا نەرێنیی ئـــەم ڕەوتە لەســـەر جووڵانـــەوەی کوردی زۆر جار دێتە بەر باس، بەڵام بە دڵنیاییەوە دەتوانین باس لەوە بکەین کە ئەگـــەر بیری سۆسیالیســـتی کاریگەریی لە ســـەر جووڵانەوەی کوردی دانەنابا، ڕەنگە کوردەکانیـــش وەک فارس و تورک و عەرەب کەوتبانە ژێر کاریگەریی ئیســـلامی سیاسی و جووڵانەوەی کوردی، سێکۆلار نەبا.[٢٠]

بە ڕای کەریمی دوای تێکچوونی یەکێتیی ســـۆڤیەت و دەوڵەتانی ڕۆژهەڵاتی ئەورووپا، هێندێک ئیدیۆلۆژیی دیکە لەسەر جووڵانەوی کورد کاریگەریان بووە لەوانەش فێمینیسم و ژینگەپارێزی. گەرچی پێشـــتر مافەکانی ژنان لە سۆسیالیزمدا باسی کرابوو بەڵام بە ڕای ئەوو «فێمینیسم جگە لە بەشداریی ژنان داوایەکی زۆر ڕادیکاڵتـــری هەبوو، ئەویـــش ڕوانینێکی تەواو ژنانـــە بۆ هەموو بابەتـــەکان بەتایبەتی بۆ ناسیۆنالیســـم بوو. کۆمەڵگەی کوردستان وەک کۆمەڵگەیەکی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە دەست هەموو ئەو نەهامەتییانەوە دەناڵێنێ کە کۆمەڵگەکانی دیکەی ئەو ناوچەیە گیرۆدەیانن بەڵام لە کوردســـتان کێشـــەیەکی دیکەش هەیە ئەویش کێشـــەی نەتەوایەتییە کە باڵی کشاندووە بە سەر هەموو کێشەکانی دیکەدا. هەر بۆیە فێمینیســـم لە کوردستان ناچار بوو خەباتی خۆی لـــە خەباتی نەتەوایەتی و هەتا ڕادەیەک لە خەباتی چینایەتی گرێ بدا.»[٢١]

لە پێشەکیی وتارەکەی خۆیدا، پێکهاتەی ئیدیۆلۆژیـــی کوردایەتـــی، کەریمی دەچێتە ســـەر باســـێکی گرینگی تیۆریک لە ســـەر «پەیوەندیی دال و مەدلوولەکان»، و ڕای لاکان دێنێتـــە بەر باس. لاکان پێی وایە: ١. دال لە مەدلـــوول گرینگترە، ٢. دال و مەدلوول تەنیا لە «پـــوان دۆ کاپیتـــۆ»[٢٢] دا یەک دەگرنەوە ئەویـــش بە شـــێوەی کاتی. بـــە ڕای لاکان ئەو شـــتەی دەبێتە هۆی ســـەقامگیر بوونی واتـــا، دالێکی دیکەیـــە: Master- signifier /

دالی گەورە. دالی گەورە دالێکە کە خۆی بێ مەدلوولە و دەبێتە هۆی یەکگرتنەوەی دالەکانی دیکەی نێو سیستەمی واتایی لەگەڵ مەدلوولەکانیان.[٢٣]

کەریمی لە بەردەوامیی وتارەکەیدا باس لەوە دەکا کە ئێستا ئێمە ئیدیۆلۆژییەکمان بە ناوی کوردیسم هەیە کە لە چەندین توێژی جیاواز پێکهاتووە؛ ناسیۆنالیزم، سۆسیالیزم، فێمینیزم و ژینگەپارێزی. هەر کام لەم دالانە لە دەوری دالی مەزن کۆبوونەتەوە کە «نەتەوەی کورد»ە. ئەو دالانە لەژێر کاریگەریی دالی گەورەدا، لەگەڵ مەدلوولەکانیان یەک دەگرنەوە و مانای خۆیان وەدەست دێنن.[٢٤]

بە ڕای کەریمی بەپێچەوانەی ئەو وێنە سادەیەی کە لە ناسیۆنالیزمی کوردی نیشان دەدرێ، کوردیسم ئیدیۆلۆژییەکی ئاڵۆز و پێچەڵپێچە کە لە چەندین ئیدیۆلۆژیی دیکە پێکهاتووە. لە کوردستان هەموو حیزبەکان سەرەڕای تایبەتمەندیی خۆیان، دەبێ هەڵوێستی خۆیان سەبارەت بەو جووڵانەوە نەتەوەییە ڕوون کەنەوە.[٢٥]

بیرمەندێکی‌تری کورد کەماڵ سولەیمانی، مامۆستای زانکۆی Clomex، سەبارەت بە مەعریفەی کوردایەتی لەسەر لاپەڕەی فەیسبووکی خۆی دەنووسێ «[...] کوردایەتی بووە بە ڕاستیی مێژوویی کە نە کورد و نە ئەوانی تر ناتوانن حاشای لێ بکەن. کوردایەتی وەکو هەموو ناسیۆنالیزمە بێ سەروەرییەکان، دەبێ چارەی بۆ بینرێتەوە. کوردایەتی بە پێچەوانەی باوەڕی زاڵی بەشێک لە پارتەکانی باکوور، تەنیا مەسەلەیەکی سیاسی کە دەکرێ بۆ دانیشتن لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزی و بۆ وەدەست هێنانی هێندێک ئیمتیاز کەڵکی لێ وەربگیرێ، نییە. کوردایەتی مەسەلەیەکی مەعریفی، وجودی و بنەمایی پێناسە کردنی کۆمەڵە مافێکی یەکجار زۆری سیاسی، کولتوری، ئابوری و مەسەلەی کەرامەتی بەکۆمەڵی کوردە. بۆیە، نە ڕێژیمەکان بۆیان لە ناو دەچێ و نە هێندێک تاقمی بەناو چەپ یان ئیسلامی بە باشی لێی حاڵین. هیچ کوردێک کە بزانێ کوردایەتییەکەی بۆ مەبەستی تر (و جگە لە کوردایەتی) بەکار دەهێنرێ، ئامادە نابێ لە سنەڕا هەستێ و بچێ لە عەفرین خۆی بەکوشت بدا. کوردێک ئەو کارە دەکا، کە پێی وایە عەفرین بەشێکە یان شارێکە لە شارەکانی وڵاتەکەی.

[...] کوردایەتی پڕۆژە نییە، بەڵام بەکار هێنانی کوردایەتی، پڕۆژەی جۆراوجۆری پارتە کوردییەکانە. بۆیە ڕۆژێک دەتوانن داوای سەربەخۆیی بکەن و ڕۆژێکیش لە قازانجیاندا نەبوو باسی تورکیەلەشمە (یان بە تورکیە کردن بکەن)، ڕۆژێکیش کە بە قازانجیان بوو، ناسنامەی نەتەوەیی کورد وەک ناسیونالیزمی دواکەوتوو ناوزەد بکەن.[...] ڕاستیەکی حاشا هەڵنەگر ئەوەیە کە: کورد ناتوانی هەم داوای ماف بکا وەکو کورد، هەمیشە بڵێ کورد بوون شکەستی هێناوە و بەڵام دیسانیش ئێمە با بێین ئەو هەستە نەتەوەییە بۆ شتێکی نانەتەوەیی بەکار بێنین. ئێمە ئەگەر کوردایەتی بۆ کوردایەتی بەکار نەهێنن، دەبێ بۆ فارسایەتی، عەرەبایەتی و تورکایەتی بەکاری بێنین. چۆنکە لە بەستێنێکی سیاسیدا کە کورد تێی کەوتوە، یان دەبێ پێ لە سەر مافی کورد بوون دابگرێ یا ئەو مافانە ئینکار بکا. هەر کەس مافی کوردان و کوردبوونیان ئینکار بکات، دەچێتە خانەی ناسیۆنالیزمی ئەویترەوە. [...]»[٢۶]

پرسی ژنی کورد

هاوکات لەگەڵ پێکهاتەی پیاوسالاری، پارامێتری وەک داگیرکراویی کوردستان، باڵادەستیی ئێتنیکەکانی دیکە، دۆخی ڕۆژهەڵاتی ناوەراست و هەژاریی ژنانی چینەکانی خوارەوەی کۆمەڵگا بۆ دۆخی نالەباری هەنووکەییی ژنانی کورد و بەتایبەت ژنانی زەحمەتکێش، گەلێک گرینگن. بە

قەبووڵ کردنی ئەم ئالۆزییە، ئەم پرسیارە دێتە ئاراوە کە بە کام تیۆری(کان) دەتوانین پرسی ژنی کورد شی بکەینەوە؟

کاتێک پرسی ژنی کورد، هەروەک پرسی نەتەوەیی، دەکەوێتە بەر لێکۆڵینەوە، لە هەر یەکە/ unit یەکرا، (بنەماڵە، حیزب، سیاسەت، کۆمەڵگا) بێینە ناو باسەکان، دەبینن ژنی کورد لە تەواوی حەوزە گشتی و تاکەکەسییەکاندا، لەسەر چوارڕێیانێکە کە لە هەموو لارا ماشێنەکانی کولتووری پیاوسالاری، کێشە ئابووری ـ سیاسی ـ بنەماڵەییەکان وەبەری دەدەن. ئەگەر بگەڕێینەوە سەر ڕوانگەی کرێنشاو کە پێداگریی لەسەر ئەوەیە کە پێکهاتەکانی ژێردەستی تێکدەهاڵین و تێک هەڵدەنگوێن، دەگەینە پرسیارێک؛ لە وڵاتێک کە لە بنەڕەترا دیکتاتۆرییە و هێژمۆنی ئێتنیک و مەزهەبێکی تایبەتی بەسەرەوەیە و دیکتاتۆر مافی تەنانەت شارۆمەندیی هاوزمانی خۆی لەژێر پێ دەنێ و لەوێندەرێ مافە بنچینەیییە ئینسانییەکان قەبووڵ نەکراون، ئایا باس لە چەمکی ئینتێرسێکشنالیتی لە جێی خۆیدایە؟ ئایا ژنانی کورد (بۆ وێنە لە ئێراندا) تەنیا وەک جنس ژێردەستەی پیاوان و داگیرکەرانن یا بە هۆی ئێتنیک و ئایینی جیاواز و ئەکتی سیاسی و چەکداریی دژە داگیرکەریش دەکەونە بەر زەبروزەنگ؟ لێرەدا بە ڕای من لە باسێکی تیۆریک لەسەر هۆیەکانی هەڵاواردنی ژنی کورد، (وەک بەشێک لە نەتەوەی بێ دەوڵەت) پارامێتریکی تر زیاد بکەین؛ «خەبات دژی داگیرکەر، بە تایبەت خەباتی چەکداری»، کە خۆی لە خۆیدا کورد و ژنی کورد دەکاتە ئۆبژەی زەبروزەنگ بۆ سەپاندنی دەسەڵاتی سیاسیی[٢٧] داگیرکەر. لە بەستێنێکی وەها پڕ لە زەبروزەنگدا پرسی ژنی کورد چیی بەسەر دێ؟

کاتێک لە ئەزموونی ژنانەی نەسڵی خۆمرا چاو لە چل ساڵی ڕابردوو دەکەم دەبینم هیچ کام لە ڕووبەر و پێکهاتەکان بارستای «خەبات کردن دژی داگیرکەران بە هەموو فۆرمەکانی» لەسەر کارەکتەر و ئایدێنتیتی ژنی کورد کاردانەوەیان نەبووە. ژنی کورد بە ئەرێنی و نەرێنی کەوتۆتە ناو بەستێنێک و خۆی لەگەڵ خەبات و بەرخۆدان زیاتر لە هەر شتێکی تر پێناسە دەکا. کاتێک کارەساتێک (بەردەوام لە کارەسات داین) ڕوودەدا، ژنی کورد بیر لەوە ناکاتەوە «چونکە ژنم» یا «چونکە کوردم» بەڵکوو بیر لەوە دەکاتەوە کە «چونکە کوردین و دەبێ بەردەوام خەبات بکەین و نەتەوەیەکی ژێردەستین» دەجوڵێتەوە. کاتێک هەزاران ژنی کورد ناچار بوون بەردەوام و لە هەر قوژبنێکی ئەم خاکە لەتێک لە جەستە و ڕۆحی خۆیان پێشکەشی خەبات بکەن، منداڵ بە بێ باوک گەورە بکەن، لە ژیان و بەرخۆدانی خۆیان بەردەوام بن، دەرس بخوێنن، کار بکەن و هتد، هەموو ئایدێنتیتیی ژن لە ژێر کاریگەریی ئەم ڕەوتەدا شکڵ دەگرێ و هاوبەشی و هاوسۆزییەک لە نێوان ژنان دروست دەبێ کە کۆی ژن بوون و جیاوازییەکانیان دەخاتە ژێر سێبەری خۆی. هیچکام لە هۆکار و ڕووبەرەکانی دیکە بە قەد «خەبات دژی داگیرکەران» سیمای ژنی کوردی فۆرم نەداوە.

هاوکات بەرئەنجامی ئەم فۆرمگرتنە زۆر شێواو و تا ڕادەیەک بێ ئاکام ماوەتەوە. ژنی کورد هەتا ئێستا هەر ئۆبژەیەکی جنسیی بێ دەسەڵاتە. نادیارە. لە بازنە و کایەی پیاوانەدا تەنانەت ژنانی چالاکی بەشدار لە خەباتی شار و شاخ نەیانتوانیوە ببنە represent/ نوێنەری re-present ژنان و پرس و کێشەکانی ژنان نیشان بدەنەوە و بنوێنن. بەرخۆدانی پێ بە پێی ژنان لەگەڵ پیاوان تا ئێستا بێ بەروبوو بووە و ڕەنگدانەوەیەکی وەهای بۆ کردنی ژن بە بکەر[٢٨] لە پراکتیکی سیاسیی کۆمەڵگا و حیزبەکاندا نەبووە. خۆ ئەگەریش ژمارەیەکی کەم لەناو دامۆدەزگاکاندا هەن، ئەوە زیاتر پەیڕەوی بڕیارەکانی حیزب و بازنەی

دەسەڵاتی پیاوانەن، و بە پێی یاسا و نۆڕمی پیاوەکان کایە دەکەن.

ناسیۆنالیسمی بێ دەوڵەتی کوردی، تا ئێستا نەیتوانیوە پرسی نیوەی کۆمەڵی خۆی، جێندێر و ناسیۆنالیزم و چۆنێتیی پەیوەندیی نێوانیان پێناسە و تیۆریزە بکا و لێکیان گرێ بدا. ناسیۆنالیسمی کوردی وەک هەموو ناسیۆنالیسمەکانی دنیا، ڕوخسارێکی پیاوانەی بە نۆڕمی پیاوانە و Masculinity هەیە، ژن بە دایک و شەرەفی خۆی پێناسە دەکا، و باس لە جەستەی ژن تابۆ[۲۹] و بقەیە. بەڵام ژنانی وڵاتانی دیکە لەژێر سایەی سەروەری[۳۰] و حاکمییەتی دەوڵەت ـ نەتەوەییدا توانیویانە گەلێک گۆڕانکاری لەناو کۆمەڵگای خۆیاندا بە ئاکام بگەیێنن. لە کاتێکدا ژنانی کورد بە کردەوە چوونەتە بەرەی ناسیۆنالیزمی کوردی، واتە جۆرێک لە «جەوهەرگەرایی ستراتێژیکی خۆرسکی کوردی»، بەڵام لەم خەباتە هاوبەشەدا تا ئێستا نەزم و کۆنترۆڵی پیاوانە ئیزنی بە ژنان نەداوە ژنان ببنە «بکەری هزرمەندی چالاک». هەڵبەت ڕۆڵی خودی ژنان بۆ مانەوە لەم دۆخەدا گرینگ و سەرەکییە. کەس ماف نادا بە کەس. ژێردەست و نوێنەرەکانی دەبێ هەوڵ بدەن دۆخ بگۆڕن. کەچی ژنانی کورد سەرەڕای هاوبەشییان لە خەباتدا چاویان لەوە داپۆشیوە کە بێ مەرج و بێ پێگەن، و بەردەوام مافەکانیان بۆ کات و شوێنێکی دیکە توور دراوە و ئێمە ژنان لە ئۆبژەیەک زیاتر نەبووین.

ئەگەر بخوازین باسێک لە تیۆرییەکەی سپیڤاک بکەین، لۆژیکەن ئەم پرسیارە دێتە پێش کە کاتێک سپیڤاک (۱۹۸۰) باسی لە جەوهەرگەرایی ستراتێژیک دەکرد و پێی وابوو کە گرووپ و ئێتنیکە کۆلۆنیال و مارگیناڵ کراوەکان دەتوانن تا گەیشتن بە ڕزگاری لەدەوری چەند خاڵی هاوبەش کۆ ببنەوە و جیاوازییەکان بەشێوەی کاتی وەلا بنێن، ئاخۆ چەندە بایەخی دەدا بە ئەزموونەکانی مێژووییی ژنان؟ بۆ وێنە لە شۆڕشی مەزنی فەرانسەدا ژنان وێڕای پیاوان خەباتیان کرد بەڵام لە کردەوەدا تا ساڵی ۱۹۴۴ مافی دەنگدانیان نەبوو. یا دوای خەباتی هیند دژی بریتانیا، چەندە لە مافەکانی ژنان و بە تایبەت مافی ژنانی کاستەکانی خوارەوە دابین کرا و پیاوسالاری چەند لە دەسەڵات کەوت؟ با هیچ دوور نەڕۆین هەر ئێستا شاری بەمبایی لە هیند، یەک لە گەورەترین شارەکانی بەرهەمهێنەری زەبروزەنگ و پۆرنۆگرافییە. ڕەنگە هەربۆیە دواتر سپیڤاک لەم چەمکە دووریی کردبێ و دەڵێ کە پیاوان و ناسیۆنالیستەکان بەنارەوا چەمکەکەیان بەکار هێناوە، گەرچی ئەم چەمکە بۆ گرووپەکانی مارگیناڵ کراو و هەڵاواردەی دەرەوەی دەسەڵات گرینگیی تایبەتی هەیە.

ژنی کورد کە بەشێک لە خۆی لە خەباتی دژە داگیرکەران لەدەست داوە و لە باری ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە گوشارێکی بێسنووری لەسەر شان بووە، لە کردەوەدا پەراوێزخراوی پیاو، هەڵاواردە، بێ دەسەڵات، بێ بیرمەند و بێ هزر، بەدەوری خۆیدا دەسووڕێتەوە. جەوهەرگەرایی ستراتێژیک، گەرچی بە شێوەی کاتی بۆ ڕزگاریی نەتەوەیی بۆ وێنە بۆ هاوکاری لە نێوان حیزب و گرووپەکانی ناو نەتەوەدا شەرتە، بەڵام بۆ ژنان بە مانای دابینکردنی مافەکانیان نایە. خاڵی هاوبەشی نێوان ژنان و پیاوان لە خەبات دژی داگیرکاریدا زۆرن، بەڵام تا ئێستا «دالی گەورە»ی ئەم کوردایەتییە واتە «نەتەوە» هەر پیاو و نۆڕمەکانی ئەو بووە، و ئەم دالە هەمیشە بۆتە شەرعییەتدانێک بۆ ئەکتی پیاوانی بڕیاردەر. «نەتەوە» کە دەبووایە کۆی ژنان و پیاوان و سامانەکانی مێشک و فکری هەر دوو جنس بووبا، تەنیا پیاو لەخۆ دەگرێ و ژنی کورد هەرگیز وەک سامانێکی هزری نەتەوەیی کە دەتوانێ بڕیار لەسەر

چارەنووسی نەتەوە بدا، نەدیتراوە و پشتگوێ خراوە. لە کاتێکدا بە لای نووسەری ئەم وتارە، کوردایەتی و دالـــە گەورەکەی، دەبێ هزری هەر دوو جنس لەخـــۆ بگرێ، داوای ژنان بۆ گـــۆڕان بە جیددی بێنێتـــە ئەژمار و هێزیان وەگەڕخـــا. جەوهەرگەرایـــی ســـتراتێژیکی کـــوردان تا ڕزگاری لە لایـــەن ژنانەوە دەبێ مەرجـــدار کرێ. ژن و پیاوی کورد لە خەبات بۆ ڕزگارکردنی نیشـــتماندا هـــاوکارن، بەڵام تا ئێســـتاش پیاو بڕیاری لەســـەر دارشـــتنی سیاســـەت، تاکتیک و دانوســـتانەکان لەسەر مان و نەمانـــی نەتەوە داوە. ئەوەی لەســـەر کاغەزەکان و بەرنامەی حیزبەکان نووسراون، یەک لە ســـەدی بەکردەوە جێبەجێ نەبووە. کەوایە هەنووکە دەبێ لە هەموو بڕیار و یاســـا و ڕێسا و ئەساســـنامە و دامودەزگاکاندا ڕۆڵ و بەشـــی ژنان کۆنکرێت دیار بـــێ و ژن لە دیســـکۆرس و کرداری کۆی کۆمەڵگادا ببێتە نیوەی ڕاستەقینەی نەتەوە/ دالی گەورە.

بەڵام ئایا ڕزگاریی نەتەوە بەمانای ئازادیی ژنـــە؟ هـــەر وەک فۆکۆ کە باس لـــەوە دەکا جەستە سەنتەری ســـەپاندنی دەسەڵاتە،[٣١] ئازاد حاجی ئاقایی، لە لێکۆڵینەوەیەکی قووڵ و بەپێزدا جەســـتە لە دنیای ئایینی و دنیای ســـێکۆلاردا دێنێتە بەر بـــاس و ئەوە دەخاتە ڕوو کە ســـێکۆلاریزم نەبوتە هـــۆی ڕزگاریی جەستەی ژن. دیارە کە سێکۆلاریزم توانیوێتی جیاییی ئایین لە دەوڵەت و هەل بۆ هاوشانیی ژن و پیاو بڕەخسێنی بەڵام وەک دیسکۆرس هێشـــتا نەیتوانیـــوە مەودای پـــان و بەرینی نایەکسانی پڕکاتەوە. بە ڕای حاجی ئاقایی لە جیهانی سێکۆلاریشدا زۆر جار پیاوان هەر بە مەبەســـتی هێز و باڵادەستیی خۆیان کاریان کردووە، و ئەوە ئەرکی ژن و نووسینی ژنانەیە کە کێشەی ژنان چارەسەر بکا.[٣٢]

بە ڕای من کاتێک باس لە ئازادیی جەستە دەکەیـــن دەبێ دوو خاڵ لەبـــەر چاو بگرین؛ ئازادیـــی ژن و ڕزگار بوون لـــە مێتافیزیکی سێکســـوالیتە، پەیوەندیی نەپچڕاویان هەیە و ڕزگار کردنی ژن لە زیندانی جەســـتە ئەرکی هەر دوو جنسی پیاو و ژنە. تا ژن ئۆبژەیەکی جنسیی پیاو بێ ناتوانێ ببێتە بیر و سوبژە. ژن دەبێ لە جەغز و بازنەی نۆرمەکانی پیاوانەی جنس ڕزگاری بێ تا ببێتە تاکی ئازاد/سوبژەی ئاگا. ســـوبژەیەک کە زانستی لە سەر خۆی و دنیای دەوروبەری هەیە و خاوەنی مەعریفەیە و بڕیار لەسەر جەستەی خۆی دەدا.

لە پرســـی ژنی کورددا هەمیشە هەر دوو پارامێتری کۆلۆنی بوونی کوردستان و جنس/ ئۆبژە بوونی ژن، دەســـت لەناو دەســـت ڕۆڵی سەرەکییان بۆ ژێردەست مانەوەی ژنان گێڕاوە. منی ژن بـــۆ داگیرکەر «ئۆبژەیەکی ئێتنیکیی جنسی»م، و بۆ کۆمەڵگای پیاوسالاری کوردی ئۆبژەیەکی سێکسی. دروست لێرەدایە کە هەر تاکێکی پیاو بۆ چارەسەری پرس و کێشەکان هاوڕێ لەگەل ژنان بەرپرســـایەتییان لەسەر شانە.

ســـەرەڕای حاکمییەتی ســـێکۆلاریزم لە زۆر وڵاتی دنیادا، خەبـــات بۆ مافەکانی ژنان بەردەوامە. دوای کاپیتالیسم و ئێستا لە بازاڕی نیولیبێراڵی دنیادا جەســـتەی ژن باشـــترین کاڵایە بـــۆ بازاڕ. لـــە دوای چـــەک و ماددە ســـڕکەرەکان بازاڕی ترافیکینگ[٣٣] بازاڕێکی پڕداهاتە. هەر ئێستا بە سەدان نەشتەرگەری و بەرهەمـــی جوانـــکاری و بازاڕی ســـێکس، دۆخێکی وەهایان دروست کردووە کە زۆر ژن لـــە دنیادا بێگانە لە خۆ بە دەوری ویســـت و نۆرمەکانی پیاوانەدا دەســـووڕێنەوە. ئەمە ژنی کوردیشی گرتووەتەوە. هەزاران نەشتەرگەریی جوانکاری تام و بۆنی ڕوخسارێکی کوردانەی ژنانی فەوتاندووە و ئێســـتا زۆربەی ژنان لێک دەچـــن تا لە خۆیان، و ئایدێنتیتیی تاکی ژن بۆتە گرییەکی گرژ. ژن لە نێوان ســـوننەت و مۆدێرنیتەدا هەم خودای دەوێ و هەم خورما و سەری لێ شـــێواوە. ئایدێنتیتییەک کە لە ژێر مومارەسەی داگیرکاری و بازاڕدا ڕۆژ بە

ڕۆژ ئاڵۆزتر دەبێ. سەد هەڵبەتە نۆرمی پیاوانە و داواکانیان مۆری خۆی لەسەر ئەم ئاڵۆزییە داوە، بە چەشنێک کە بە قەولی هومی بابا، دەکرێ بڵێین نەک هەر کۆی کۆمەڵگا لە ژێر داگیرکاریدا بووەتە لاساکەرەوەی داگیرکەر، بەڵکوو ئەم لاسایی کردنەوەیە بە سەر جەستەی ژن، لوت و ڕوخساری نەخشی بەستووە. ئەوەش لە ژێر کاریگەریی هەر دوو مەیلی جنسی و کەمایەسیدا.

بە ڕای لاکان فیلسووفی فەرانسەوی مەیل/ desire لە «کەمایەسی/ خواست»ێکەوە دێ.[٣۴] ڕەنگە بکرێ ئەم کەمایەسییە بە یارمەتیی چەمکی «لەخۆ بێگانەبوون» زیاتر شی کەینەوە. (بە فەرانسەوی Aliénation، لە خۆدوور بوون، پەیوەندی لەگەڵ خۆ لەدەست دان) ئەم چەمکە هەوەڵ جار لە لایەن فیلسووفی ئاڵمانی، هێگێل، بۆ «کەمایەسیی ئاگایی» بەکارهات و مەبەستی ئەوە بوو کە هیچ شتێک لە دەرەوەی بیر و هزرێکی مێژوویی بوونی نییە و لەخۆبێگانە بوون و ئاگایی، پەیوەندیی نەپچراویان پێکەوە هەیە. دواتر کارڵ مارکس تایبەتمەندیی چینایەتیی کرێکارانی پێ وەسف کرد کە چۆن لە پرۆسەی بەرهەمهێناندا لەخۆیان بێگانە دەبن و دەبنە کەرەسەی بەرهەم هێنان. بەڵام چەمکی لەخۆ بێگانە بوون لای فرانز فانۆن[٣۵] گرینگییەکی تایبەتی پێ دراوە. فانۆن باس لەوە دەکا چۆن کۆلۆنیالیستەکان ژێردست و کۆلۆنی لە خودی خۆیان دوور دەکەنەوە، وەها کە «ڕەشێک لە خۆی لە سپییەک پێ سپیتر بێ». واتە وەها لەناو نۆرم و کولتووری باڵادەستدا قاڵ دەبێ کە هەست ناکا کە نۆرم و نەریتی داگیرکەر بە بەشێک لە خۆی دەزانێ و یا بووەتە کۆپیی داگیرکەر. کۆلۆنیالیست بەردەوام زەبر و زەنگ بەکار دێنێ بەڵام بۆ شەرعییەت دانی زەبروزەنگی خۆی دەبێ بچێتە ناو توێژەکانی نەرمی کۆمەڵگا و لەگەڵ خۆی بێگانەی بکا.[٣۶]

لێرەدایە کە بۆ ڕزگاری لە جەستەیەکی کۆلۆنیالکراو، ئەشێ هەوەڵ بگەڕێینەوە سەر چەمکی «ئاگایی مێژوویی»ی هێگێل واتە گەیشتن بە ئاگایی دەربارەی خۆت و خۆڕزگارکردن لە هێژمۆنی ئەویتری داگیرکەر. ئەزموونی ژیانی کورد پێمان دەڵێ ساڵیانی ساڵ هەموو هێز و توانا و زەحمەتی کورد بە تاراج چوون و هەموو ئەو ڕێگایانەی پێشتر تاقی کراونەتەوە کوردیان تا ئێستا بەهیچ مەقسەدێک نەگەیاندوە، چونکە بەتاڵ بوون لە ئیدیۆلۆژییەکی تۆکمەی دیاریکراو بۆ خودی کورد، واتە کوردایەتی، بەو مانایە کە کەریمی لە وتاری ئیدیۆلۆژیی ناتەواو و ستراتێژیی نەگونجاودا دەیهێنێتە بەر باس. بە ڕای کەریمی بە هۆی نەبوونی ستراتێژییەکی کوردانە، شکست و ڕووداوەکان بەردەوام بۆ کورد دووپات دەبنەوە.[٣٧]

ئەزموونی کورد لە هەر چوارپارچەی کوردستان پێمان دەڵێ داگیرکەران هەمیشە وەک بێگانە و «ئەویتر» چاویان لێ کردووین و لە باشترین حاڵەتدا داگیرکەر دەمانکاتە میمیکریی خۆی و وەک کەواسووری بەر لەشکرێ وەپێش خۆیمان دەدا بۆ کوشتن و تەحقیرمان و دووبارە بەرهەمهێنانەوەی هێژمۆنی خۆی. ئێمە بەردەوام دەبینە ئەو ژێردەستەیە کە خۆی پێ ئیرانی، تورکیەیی و عێراقییە؛ کەمایەسییەک لە بەرانبەر «ئەویتری گەورە»دا، کە بۆتە مۆدێل و ئۆلگوومان.

ئێستا ئێمەی کورد لە ئاستانەی بڕیارێکی مێژووییدا وەستاوین و چرکە چرکەی ژیانی تاکی کورد دەکرێ ئەکتێک بێ دژی داگیرکەران بۆ ڕزگاری و گەیشتن بە ڕوحێکی ئازاد لەناخی هەر تاکێکدا. بەڵام پرسیارێکی گرینگ ئەوەیە؛ چ ئێستا و چ دوای ڕزگاری، چی بکرێ نیوەی کۆمەڵ/ ژنی کورد مۆری خۆی لەسەر داڵی گەورە بدا؟ لێرەدا دروشمەکەی ئانجێلا دێیویس دێتەوە یادم؛ «من ژنێکی ڕەشی شۆڕشگێرم» کە بە

خوێندنەوەیەکی ژنانە و کوردانە دەبێتە «من ژنێکی کوردی شۆڕشگێرم.» واتە شۆڕشێکی هەزری بۆ یەکسان دیتنی دوو جنسی دروستکەری دالی گەورە بە پێویست دەزانم. مەیل بە ئەویتری گەورە کە ژێردەستەیی و نەبوونی دامۆدەزگای فکری و سیاسی بۆمان بەدیاری هێناوە، بۆتە هۆی ئەوە کە ئێلیتی کورد (لێرەدا پیاوان وەک بەرهەمهێنەری هزر) زیاتر لە ژێر کاریگەریی مۆدێل و نۆرمەکانی دەرەکی و بێگانان بن و هەموو ڕەفتار و نۆرمەکانیان Internalization / بە دەروونی کرێن،[٣٨] واتە ببنە بەشێک لە هزر و ڕەفتارەکانی ڕووناکبیرانی ئێمە. بە قەولی هومی بابا ژێردەست لە هەموو بارێکەوە ببێتە میمیکری.

بیرمەندانی دنیا، (کەسانی وەک ژان پۆل سارتێر، کە لە ژێر تیشکی داکۆمێنت و نووسراوەکاندا ئێستا دەزانین پەیوەندیی سارتێر و دێ بوار پەیوەندییەکی یەکجار ئاڵۆز و جێی باس بووە) بازاری جیهانی و ئێلیتی داگیرکەران، (کەسانی وەک ئیبراهیم گولستان، شاملوو، نیما، دەوڵەت ئابادی، ئال ئەحمەد، شەریعەتی و تاد) زیاترین کاریگەرییان لەسەر بیر و هزری پیاوی کورد بە ئەرێنی و نەرێنی بووە. بۆ ڕوون کردنەوەی زیاتر با دوو نموونە بهێنمەوە. لە لای ئێلیتی فارس ژنانی وەک سیمین بێهبەهانی و سیمین دانشوەر کە دەستی بالایان لە دروستکردنی هەستی ناسیۆنالیزمی فارسی دا بووە، سەرەڕای خۆشەویستی و ڕێزیان لەناو کۆمەڵگای خۆیاندا، هێشتاش وەک شاعیر و چیرۆکنووس دەناسرێن نە وەک بیرمەندی هاوسانی پیاوان. براهەنی یەکێک لە ناسراوترین کەسایەتی و ئێلیتی ئەدەبی فارسی دەڵێ «دانشور داستان نویس بود نه روشنفکر.» یا شاعیرێکی گەورەی وەک نیما یوشیج، هیچ ڕێزێکی بۆ هاوسەرەکەی نەبووە ئەگەرچی هاوسەرەکەی بە هەموو جۆرێک نیمای وەزیر باڵی خۆیدا بووە. ئەوانە تەنیا نموونەی مشتێ لە خەروارن لە کولتووری نابەرابەری ژنان و پیاوان لە دنیادا کە بوونەتە مۆدێل و ئۆلگووی پیاوانی ڕووناکبیری ئێمەش.[٣٩] هەر ئەم مۆدێل و ئۆلگوویانە، شۆڕ بوونەتەوە ناو نەتەوەکانی ژێردەست و یەک لەوان کورد. مۆدێلی ئەویتری داگیرکەر (هەم داگیرکەرانی نزیک و هەم داگیرکەرانی دوور) لە هەموو بوارێکدا، بە تایبەت لە بواری کولتووری و فکریدا، کارێکی وەهای کردووە کە هەم فەزا و هەم هۆوییەتی کوردانە بە گشتی لەدەست چووە، و نیگای پیاوی ڕووناکبیری کورد بە ژن، هەمان نیگای پیاوی داگیرکەرە.

هاوکات دین وەک دەزگایەکی بەرینی هێژمۆنیک و دەسەڵاتدار لە بەرهەم هێنانەوەی ژن وەک ئۆبژەی سێکسی ڕۆڵی سەرەکی دەبینێ. کۆلۆنیالیزمی ئێرانی، تورکی و عەرەبی بە شێوەیەکی سیستەماتیک نەتەوەی ژێردەستی کوردیان لە ڕێگای دینەوە کردووەتە ئامانج. لەوەش گرینگتر جەستەی ژنانی کورد بۆ پیاوانی ئیسلامیی دەسەڵاتداری ناوچەکە (تەنانەت نادەسەڵاتدار) تەنیا کەنیز و کەرەسەی سێکس و «جاریە و سەبایە»ن. ئێمەی کورد هەرگیز نابێ ڕوانگەی دەسەڵاتی سیاسیی کۆماری ئیسلامی، داعش، ئەردووغان، و دەیان جۆری تاڵبان و ئیخوانەکانمان لەسەر پرسی ژنان لەبیر بچێ. هەر چەند ساڵ پێش ئێستا، شەش هەزار ژنی کورد وەک بەردەی سێکسی ڕفێندران، چل ساڵە ژنان ئەسیری کۆماری ئیسلامین و تورکیەش بە هەمان ڕێگادا دەڕوا. بۆیە پێموایە بەشێکی گرینگ لە پرۆسەی ڕزگاریی نەتەوەیی و ژنان، ڕزگاربوونی پیاوانی دەسەڵاتدار و ئێلیتی کوردە لە ئۆتۆریتەی دینی.

پرسی ژنان و پرسی نەتەوەیی سەرەڕای جیاوازییەکانیان لێکچوونێکی سەیریان هەیە.

هەردوو ڕاستەوخۆ کێشە و پرسی سیاسین، گەرچی هێندێک بەهۆی نەناسینی مەعریفیی پرسەکە پرسی ژنان، تەنیا بە کێشەی کۆمەڵایەتی و کولتوورییەوە دەیبەستنەوە. پرسی ژنان و پرسی نەتەوەیی لە ڕێگای پەیوەندییان بە چەمکگەلێکی وەک هێژمۆنی، ناوەند، پەراوێز، هەڵاواردەیی، ژێردەستەیی، دەسەڵات و ... هەڵدەسەنگێندرێن. هەر دوو، دەسەڵاتی سەرتر دەیانچەوسێنێتەوە. هەردوو، لە پەراوێزدان. هەردوو، بۆ گەیشتن بە مافەکانیان دەبێ ببنە خاوەن هزری ڕزگاریکەر. ئەگەر چاوێک لە دنیا بکەین، لەو وڵاتانەی کە ژنان ڕێبەری وڵاتن و یا نیوەی کابینەکەیان ژنانن، بەتایبەت لە دۆخی کۆرۆنایی ئێستای دنیادا، زۆر سەرکەوتووتر بوون. بۆ ڕزگاریی نەتەوەی کورد دەبێ ژن و پیاو ببنە تاکی ئازاد و هێزی «بالقوە» و پۆتانسیەلی ژنان لە پەراوێزەوە بچێت بۆ ناوەند. هەر ئەو جۆرەی دوکتور کەریمی پێی وایە کە ئیدیۆلۆژیی کوردایەتی هەڵگری ناسیۆنالیزم، سۆسیالیزم، فێمینیزم، ژینگەپارێزییە و هەموویان بە هۆی دالی گەورە لێک دەدروویێن. هەڵبەت من لەسەر ئەو باوەڕەم بە مەرجێک ئەو لێکدروون و سەقامگیرییەمان دەبێ کە دالی گەورە/ نەتەوە بە هزر و بە پراکتیک هەر دوو جنس لەخۆ بگرێ و ژن لە پەراوێزدا نەمێنێتەوە. هەر بۆیە بۆ سەرکەوتنی کوردایەتییەکی پێشکەوتوو، ڕۆڵی ئێلیتی ئۆرگانیک کە ببنە دەنگی ژێردەستان و پەراوێزخراوان[٤٠] بە گرینگ دەبینم. ئێلیتێک کە لەسەر ڕێچکەی گرامشی[٤١] بە شێوەیەکی تۆکمە کار لەسەر هێژمۆنی پیاوسالارانە لە کۆمەڵگادا بکا و قەواعیدی کایە بگۆڕێ و وەک نوێنەری ژێردەستان / represent بۆ نیشاندانی پرسەکان/ re-present هەوڵ بدا،[٤٢] و ژن و پیاو بە شێوەیەکی کارا دوور لە سێکسیزم[٤٣] ببنە تەواوکەری یەکتر بۆ ڕزگاری و بۆ ئازادی. پردیارە کە دوای ڕزگاری، هەمیسان ڕێگایەکی دوور و درێژمان بۆ ئازادی، یەکسانیی جنسییەتی و جێندێری، دادی کۆمەڵایەتی و ڕێگا کردنەوە بۆ گەشەکردنی ژنانی چینەکانی خوارەوە لەبەرە. لە دەوڵەتی نەتەوەییدا دەکرێ یاسا، بنچینە، دامودەزگای پارێزگاری لە مافەکانی ئینسانی و یەکسانیی جنسییەتی بنیات بنرێن، بەڵام دەبێ ئێستاش و دوای ڕزگارییش بەردەوام کار بۆ یەکسانیی جنسییەتی و دادی کۆمەڵایەتی بکەین، بەتایبەت کار بۆ گەشەی ژنان لە مەیدانی هزری و فکریدا. نیگا و ڕوانگەی ژنانە و ئینتێرسێکشنال، دروشمی «من ژنێکی کوردی شۆڕشگێرم» بۆ گەیشتن بە داد، یەکسانی و نەمانی هەڵاواردن گرینگە (شۆڕش بەمانای کار و هەوڵدان بۆ گەشە و گۆڕانکاری)، بەڵام هاوکات ڕۆڵ و ئەرکی پیاوان نابێ لەبیرکرێ کە ئامادەی ئەوە بن ئەم هەڵاواردنانە ببینن و ئامادە بن کە نیوەی دەسەڵات بدەنە بەرامبەریان و ژن وەک خۆیان خاوەن هزر چاو لێ بکەن. ئێستا پیاوان دەسەڵاتیان بەسەر نۆرمەکان، کۆمەڵگا و سیاسەتدا دەشکێ و دەبێ بتوانن لە چوارچێوە و جەغزی نۆرمەکانی خۆیان بێنە دەر. هەر پیاوێکی بیرمەندی کورد دەبێ ئامادەیی ئەوەی تێدابێ کە بڵێ «من پیاوێکی یەکسانیخوازی کوردم و کار بۆ گۆڕانی نۆرمەکان بە قازانجی نیوەکەی‌ترم بە ئەرکی خۆم دەزانم.» ئەمە ئەو کوردایەتییەیە کە دالە گەورەکەی، دوور لە دیتنی ژن وەک ئۆبژەی جنسی، هەر دوو جنس لەخۆ دەگرێ و دەبێتە ناوەندی فکر بۆ بەرەو یەکسانی و دادی کۆمەڵایەتی. منی ژن و تۆی پیاو پێکەوە نەتەوەیەکی ڕزگاریخواز، یەکسانیخواز و دادپەروەرین.

بەڵێ لەدایک بوون ژانی هەیە!

ژێدەر و پەراوێزەکان

١. لە ئامریکا وشەی «ڕەشپێست» لە خۆیدا وێژەیەکی ڕاسیستییە بۆیە دەگوترێ ئافرۆئەمێرکەن. یا بۆ وێنە لە سوید دەگوترێ

ئافرۆسوێنسک/Afrosvensk.

2. https://www.youtube.co m/watch?v=ak Oe5-UsQ2o

۳. من خۆم باوەڕم بە شتێک بە ناوی نژادی جیاواز بۆ ئینسان نییە. بــە پێی ئاخرین لێکۆڵینەوەکانی بیۆلۆژیکی شــتێک بە ناوی نژادی جۆراوجۆری ئینســانی نییە. ئێســقانی هەموو ئینســانەکان سپییە، خوێنــی هەموومان ســوورە. ئەوەی بە ناوی نــژاد باس دەکرێ، بۆ وێنە جیاوازیی ڕەنگی پێســت و ڕەنگی چــاو، کورتی و بالابەرزی، وەک جیاوازییەکــی بنەڕەتــی لەگەڵ گیا و ئــاژەڵ نییە تا باس لە نژادی جیاواز بکرێ.

4. https://sv.wikipedia.org/wiki/Svart_feminism

5. Discrimination

6. Inclusion

7. Multiculturalism

8. https://www.youtube.com/watch?v=bzQkVfO9ToQ&t=360s , Angela Davis Criticizes Mainstream Femi nism, Bourgeois Feminism

9. https://en.wikipedia.org/wiki/Homi_K._Bhabha

10. Masud Raja, What is Mimicry in Post-colonialism? https://www .youtube.c om/watch?v=VjwexEku1Cs

11. Masud Raja, Ambivalence. https://www.you tube.com/watch ?v=ckpC5ATWG5Y

12. Spivak Gavatri Chiakravorty, Can the subaltern speak? 1980.

13. Spivak Gavatri Chiakravorty, Subalternisering och den globala utopin, 2014. Tankekraft Förlag.

14. Karl Marx, The Eighteenth Brumaire of Louis Napoleon (Der 18te Brumaire des Louis Napoleon). 1852.

لە هەژدەی برومیــر دا هەوڵی مارکس ئەوەیە کە باس لە کودەتای لوویئیــز بۆناپارت بکا و ڕووداوەکە لە دەورەیەکی دوور و درێژتردا، لە شۆڕشــی مەزنی فەرانســەوە ١٧٩٩ هەتا ١٨٥١ بخاتە بەر تیشک. بەڕای مارکس هۆیەکی ســەرکەوتنی کودەتــا و ڕووخانی کۆماری دووهەم نەبوونی قورســایی چینێک بــوو، واتە هەموو چینەکان لە جۆرێک هاوســەنگیدا بوون، و دەســەڵاتی بۆناپارت لەسەر بناخەی زەبروزەنــگ بوو. بەڵام بــە ڕای مارکس لە کۆتاییــدا ئەمەش هەر جۆرێک لە دەســەڵاتی چینایەتی بــوو. هاوکات مارکس هەوڵ دەدا باس لە کێشــەی پێچەڵپێچ و ئاڵۆزی چینایەتــی و نوێنەرایەتی لە کۆمەڵگادا بکا. (پ. د. ئێف بە فارسی)

15. Subaltern

ئەم چەمکە هەوڵ جار لەلایەن گرامشــی تیۆریسیەنی ساردینی-ئیتالی بۆ شیکردنەوەی دۆخی گرووپە پەراوێزخراوەکان کە دەستیان بە کەرەســەکانی دەسەڵات ڕاناگا و هیچ مافێکی شارۆمەندییان نییە بەکارهات. آیا فرودست می تواند سخن بگوید؟ ترجمه ایوب کریمی، نشر فلات ١٣٩٧. (ل. ٩)

16. Subalternisering och den globala utopin, 2014.

17. https://www.youtube.com/watch ?v=1xGJ1bO4-g

18. An Interview with Gayatri Chakravorty Spivak. Sara Danius, Stefan Jonsson and Gayatri Chakravorty Spivak. boundary 2. Vol. 20, No. 2 (Summer, 1993), pp. 24-50 (27 pages) Published By: Duke University Press.

19. https://literarines s.org/2016/04/09/st rategic-esse ntialism

20. Eyyub Kerimi, Structure of the Ideology of ´Kurdism´. Journal of Middle Eastern Research 1 (2017). 57-63.

۲۱. ئەیبووب کەریمی، پێکهاتەی ئیدیۆلۆژیی کوردایەتی. وەرزنامەی ژیوار، ساڵی ۶، زستانی ۲۰۱۵، ژمارە ۱۹ و ۲۰. لاپەڕەکان ۳۱ تا ۳۶.

۲۲. Point de capition خاڵی دروونەوە

۲۳. ئەیبووب کەریمی، پێکهاتەی ئیدیۆلۆژیی کوردایەتی. وەرزنامەی ژیوار، ساڵی ۶. زستانی ۲۰۱۵.

۲۴. هەمان سەرچاوە.

25. Eyyub Kerimi, Structure of the Ideology of ´Kurdism´. Journal of Middle Eastern Research 1 (2017). 57-63.

26. https://m.face book.com/story.ph p?story_fbid=10 220055278264763&id=1008431253

لاپەڕەی فەیسبووکی دوکتور کەماڵ سولەیمانی.

27. Exercise of power

28. Sujet, Subject

29. Tabu

30. Sovereignty

31. Foucault, Sexualitetens Historia.

۳۲. ئازاد حاجی ئاقایی، جەســتەی ژن لە نێوان ئایین و سیاسەت، فێمینیزم کولتوور مەگەزینی ژمارە پێنج.

33. Human Trafficking

34. Julia Kristeva, Stabat Mater, 1990. p. 113-151.

35. Frantz Fann (1925-1961) https://en.wikipedia.org/wiki/Frantz_Fanon

36. Alienation and Freedom Frantz Fanon. Edited by Jean Khalfa and Robert J.C. Young Translated by Steven Corcoran, 2018.

۳۷. ئەیبووب کەریمی، ئیدیۆلۆژی ناتەواو و ســتراتیژیی نەگونجاو. گوتارنامە، ساڵی دووهەم، ژمارە ۳، سەماوەزی ۲۷۱۹. ل. ۲۹تا۳۴.

۳۸. ئــەم چەمکە لە زانســتی ئابووریدا بــەکار دێ کە چۆن هۆی دەرەکی لە ســەر هۆیەکانی ناو وڵاتێکــدا کاریگەرییان هەیە، بەڵام لە دەروونناســی و ڕەفتارناسی»یشــدا دا کەڵکی لــێ وەردەگیرێ بۆ باسکردن لەســەر نۆرم، هۆویەت، ڕۆڵەکانی کۆمەڵایەتی جنسییەتی و هتد.

۳۹. ناصــر حریری، هنر و ادبیات امروز، گفت و شــنودی با دکتر پرویز ناتل خانلری و دکتر سیمین دانشور. ۱۳۶۶.

۴۰. چەمکی ئیلیتی ئۆرگانیک، ژێردەســت، هێژمۆنی کولتوری لە چەمکە گرینگەکانی گرامشــی تیۆریسیەنی بەناوبانگی جولانەوەی چەپی ئیتالی- ساردینی یە.

41. Antonio Francesco Gramsci, 22 jan. 1891 Ales Sardinien - 27 april 1937 Rom.

۴۲. ســپیڤاک باس لە جیاوازیی ئەم دوو چەمکە دەکا و پێی وایە کە دەبێ ئیلیت بتوانی هەر دووکیان ڕاپەڕێنێ.

43. Sexsism